

Gábor Pusztai

‘Of ik vertaler wilde worden, weet ik niet’

Interview met Tibor Bérczes

Meneer Bérczes, u bent één van de bekendste vertalers van Nederlandse literatuur in Hongarije. Kunt u vertellen hoe u vertaler bent geworden?

Of ik vertaler wilde worden, weet ik niet. Het vertalen was voor mij een mogelijkheid om mijn plaats in de wereld te vinden, waar ik me op mijn gemak voel. Ik zou het ook kunnen zeggen dat ik over de cultuur waarin ik geboren ben vragen wilde stellen aan mijzelf en ook aan anderen, en een poging doen op deze vragen antwoorden te vinden. Ik hou me bezig met de Nederlandse cultuur zodat ik door de verschillen een betere kijk heb op mijn eigen Hongaarse cultuur. Zodat ik zie dat de cultuur die ik kant en klaar heb meegekregen, altijd een alternatief heeft. Een volgende vraag is natuurlijk of deze alternatief beter of erger is. In deze zin kan het vertalen – tenminste naar mijn mening – een deel van dit proces zijn. Ik probeer namelijk teksten te vinden en te vertalen die de mogelijke alternatieven voor de Hongaarse lezer duidelijk maken.

Ik ben in Eger geboren in 1956. Mijn vader was leraar wiskunde en natuurkunde op een middelbare school. Mijn moeder kwam uit een klein dorpje in Oost-Hongarije en deed administratief werk. Als kind had ik geen bijzonder talent, dat dacht ik toen in ieder geval. Nu ben ik ook niet van mening dat ik speciaal voor iets geboren ben of zo. Maar ik geloof wel dat er zeer vele soorten talenten zijn. En in plaats van naar deze talenten op zoek te gaan, gaat het Hongaarse schoolsysteem deze keuze beperken en

op basis van een zeer kort lijstje bepalen of je talent hebt of niet. Voor mij zou het een nachtmerrie zijn als ik weer naar school zou moeten, maar tegelijkertijd vind ik lesgeven wel erg leuk. Het is slechts een schijnbare tegenspraak. Ik haat namelijk alleen maar die soort scholen die ik zelf bezocht heb, die trouwens in de laatste jaren weer terug beginnen te komen. In mij ogen maakt een ideale school duidelijk dat het oplossen van een probleem nieuwe problemen creëert. Dat ligt die mensen natuurlijk dwars, die naar ‘definitieve oplossingen’ verlangen. Ik ging naar een gewone middelbare school, waar ik in 1974 eindexamen deed. Mijn ouders stimuleerden mij en mijn oudere broer dat we moesten gaan studeren. We hadden geen idee wat wij wilden, dus gingen wij letteren studeren, omdat het iets over de wereld wat dieper vertelt, en wij geen definitieve keuze (en beroep als jurist, econoom, ingenieur enz.) wilden maken. Mijn broer ging naar de universiteit in Debrecen waar hij Engels en Duits studeerde. Ik volgde zijn voorbeeld in Boedapest. De studie Engels en Duits was dus in ons geval niets anders dan een verschuiven van de vraag: ‘Wat moet ik met mijn leven beginnen?’ Onze houding was: ‘Voorlopig moeten wij talen studeren en later zal het wel blijken wat wij willen zeggen in deze talen.’ En dat werkte inderdaad op deze manier. Alleen het duurde wat langer dan gewoonlijk. De studie aan de universiteit was er uitstekend geschikt voor om er achter te komen wat je eigenlijk wilde in het leven. De universiteit had een enorm aanbod aan allerlei vakken. Je kon daar van alles doen. Colleges volgen bij grote namen, bekende professoren. Bijvoorbeeld de colleges van de literatuurhistoricus, dichter en literaire vertaler István Geher¹¹ maakten veel indruk op mij. Je had ook een enorm aanbod van keuzevakken. Die vond ik eigenlijk nog leuker dan de reguliere colleges van mijn eigen studies. Aan de ELTE-universiteit was toen het aanbod van uitstekende colleges die ik mocht bezoeken zeer bijzonder. Hier enkele namen van docenten die toen college hebben gegeven: Éva Ancsel,² Gábor Bódy,³ Ferenc Altrichter,⁴ Zsigmond Ritoók,⁵ Zsuzsa Széll⁶ en nog vele anderen. Je werd door die colleges mentaal geprikkeld, gestimuleerd, gemotiveerd. Die waren zeer spannend en interessant. Ik studeerde in 1980 af en wilde in Boedapest blijven. Het sprak vanzelf dat ik niet terug wilde naar Eger. Ik kreeg een hekel aan kleine steden en ook aan Eger. Ik verdraag (sociale) controle niet. Ik had geen financiële reserves, dus ik ging werken als taaldocent bij een architectenbureau en dat liep financieel goed in de jaren ’80. Het bedrijf had veel contacten in het buitenland en wilde nog meer uitbreiden, dus taalkennis was bij hen belangrijk. Ik had een oudere collega

daar, een andere taaldocent. Hij had een principe, dat naadloos paste in de 'werkcultuur' van communistische Kádár-tijd: je moest zo min mogelijk werken op je officiële werkplek, maar alles geven in je privé baantjes. Als taaldocent kregen wij al die vakanties die je op een school ook had, dus in de zomer kregen we twee maanden vakantie, maar we hadden ook een herfstvakantie, een kerstvakantie en ook een paasvakantie. In onze vrije tijd gaven we een heleboel privélessen. Ook een enorm voordeel van dat bedrijf was dat wij via hen een leuke zolderwoning hebben kunnen bouwen in de binnenstad. Dat was in 1984.

En hoe kwam het Nederlands naast het Duits en het Engels?

Het was geen bewuste keuze. Ik zat in het tweede jaar aan de universiteit en ik had er een oude vriend nog uit het gymnasium. Zijn idée-fixe was dat je een kleine taal moest leren omdat die door weinig mensen wordt gesproken, en zo nog "praktisch" kan zijn. Hij begon Noors te studeren. Voor mij kwam er toen de mogelijkheid aan de universiteit Nederlands te gaan studeren. Het was een keuzevak, geen echte studie. Een stokoude dame heeft de cursus aangeboden. Ik weet niet meer hoe zij heette, maar zij was één van de mensen van de kindertreinen en zij had enige tijd in Nederland doorgebracht, waar ze natuurlijk Nederlands leerde. Ik ging toen samen met Judit Gera naar de cursus en begon dus met Nederlands. We zaten er maar met enkele studenten. Als je naar een Nederlandse tekst keek, had je als student germanistiek het idee dat je hier geen enorme inspanningen hoefde te doen om de tekst te begrijpen. Dat was natuurlijk een wezenlijke motivatie. Na een half jaar werd het college van de oude dame overgenomen door Erzsébet Mollay. Toen ik afstudeerde was er al een officiële studie neerlandistiek, maar ik heb die studie niet gevolgd. Het kwam eigenlijk helemaal niet bij mij op om die studie nog extra te doen. Waarvoor het Nederlands goed zou zijn, kwam ik pas in de jaren negentig achter, toen ik het Cultureel woordenboek Hongaars en later het Cultureel woordenboek Engels van István Bart in handen kreeg. Deze boeken maakten mij bewust, hoe kunstmatig – het kan haast niet anders – een traditioneel woordenboek is, dat woorden in je moedertaal bij woorden in een vreemde taal voegt. Het is eigenlijk absurd dat volgens het woordenboek het equivalent van het Hongaarse woord 'kocsma' in het Nederlands 'kroeg' of 'café' is. Je moet maar eens zo'n tent binnenlopen en het wordt meteen duidelijk dat deze niet dezelfde zijn. En hoe kun je dan woorden vertalen als 'házmaster',

‘maszek’, ‘disszidál’, ‘Fradi’ enzovoort? Dat kan helemaal niet. Maar daar begint het wat voor mij echt interessant is: het verschil tussen de twee culturen, dat met de woorden die dezelfde betekenis schijnen te hebben toch iets heel anders wordt bedoeld. En de emotionele reactie van de taalgebruiker bij deze woorden is ook zeer verschillend. Ook bij woorden die schijnbaar dezelfde form hebben zoals ‘református’ of ‘kompromisszum’ heb je een probleem met het vertalen. Het verschil tussen een Nederlandse en een Hongaarse calvinist is immers enorm. Niet omdat de ene beter zou zijn dan de andere, maar ondanks hun soortgelijke wereldbeschouwing zien en interpreteren ze de wereld anders. Of neem het woord compromis. Voor een Nederlander heeft het woord een positieve lading, voor hem is dit de prijs en de garantie van een vreedzame samenleving. Voor een Hongaar is dat negatief omdat het een verlies betekent. Je moet alweer afzien van een deel wat je echt wilde en daardoor is dit een bron van frustratie. Wat een wereld van verschil! En deze verschillen zijn het die mij echt boeien.

Hoe begon het met het vertalen?

Toen ik als taaldocent begon te werken, had ik het gevoel dat de alle-daagse sleur, de dagelijkse taallessen gewoon te veel werden. Ik dacht, ik word er helemaal gek van. Ik wilde naast mijn gewone werk ook iets anders, iets creatiefs doen. Ik ging soms naar Uitgeverij Európa en sprak daar met Levente Osztovits.⁷ Ik vertelde aan hem dat ik iets uit het Nederlands wilde vertalen. Een kleine taal heeft het voordeel dat die door weinig mensen werd gesproken, maar een nadeel was toen dat er uit die taal maar nauwelijks boeken vertaald werden. De reeks *Modern Könyvtár* (Moderne Bibliotheek) van Uitgeverij Európa was enorm populair in die tijd.⁸ Die hebben ook westerse literatuur uitgegeven. Ik kende maar twee vertalers van naam die uit het Nederlands in het Hongaars literatuur hebben vertaald. Erika Dedinszky⁹ en Béla Szondi.¹⁰ Dedinszky was de grote naam. Toen hadden literaire vertalers nog aanzien, ze hadden prestige. Szondi was toen al een oude man. Toen kreeg ik van Osztovits een Nederlands boek om een bespreking over te schrijven en een ander boek om te vertalen. Dit laatste was de *Laatste zomernacht* van Maarten 't Hart, een bundel verhalen. Szondi vertaalde de eerste tekst, ik nam de andere vijf verhalen voor mijn rekening. Het eigenaardige was dat ik Szondi ook toen niet heb ontmoet. Iedereen werkte voor zichzelf. Het

boek werd in de reeks *Modern Könyvtár* van Uitgeverij Európa gepubliceerd, als nummer 541 van de reeks, in 1986.

Was er in de jaren '80 sprake van een soort zelfcensuur in de boekenwereld?

Natuurlijk was daar sprake van. Maar ik kan daar niet zo veel over vertellen omdat ik in die tijd geen dergelijke situaties van betekenis heb meegemaakt. Ik heb dit soort conflicten niet gehad toen, tenminste niet in de boekenwereld. Ik kan wel een voorbeeld geven: het tijdschrift *Mozgó Világ*¹¹ heb ik slechts zo lang gelezen tot Julianna P. Szűcs hoofdredacteur werd met een heel nieuwe redactie. Zij vertegenwoordigde misschien de realiteit, maar voor mij was de vorige hoofdredacteur József Reményi (1949–2023) de absolute top. En het is wel typisch dat de supergetalenteerde en eerlijke József ook na de omwenteling niet de waardering kreeg die hij had verdiend. Je wist natuurlijk donders goed waar je grenzen lagen. Er was wel een uitweg: de ironie. Zelfs in je taallessen kon je op een indirecte manier duidelijk maken wat je van de dictatuur vond. Het was namelijk ook in de jaren tachtig wel degelijk een dictatuur.

In de jaren '80 was het systeem van de dictatuur zeer ambivalent. Je was er niet zeker van wat wel en wat niet door de beugel kon. Er waren bijvoorbeeld boeken die populair werden omdat ze door de censuur waren verboden. Zo'n verboden boek was bij voorbeeld het boek van Gyula Illyés¹² over Transsylvanië. Of een ander boek over de leider van de communistische staatsgreep in 1919, Béla Kun.¹³ Het was moeilijk te volgen waarom het ene boek verboden werd en waarom het andere gepubliceerd mocht worden. En dat zag je ook bij de films. Een film over de revolutie in 1956 (toen contrarevolutie genoemd) *Megáll az idő* (De tijd staat stil) uit 1982 van Péter Gothár mocht vertoond worden, maar een andere film over de Stalinistische dictatuur van de jaren '50, *A tanú* (De getuige) uit 1969 van Péter Bacsó werd tien jaar lang verboden.

U hebt een aantal Nederlandse boeken van de uitgever gekregen om er een beoordeling over te schrijven. Waren er boeken bij die nooit in druk waren verschenen?

Volgens mij is daar geen één van gepubliceerd. Er werden toen sowieso weinig boeken uit het Nederlands vertaald. Ik heb bij voorbeeld ooit een bespreking geschreven over het boek *Ik Jan Cremer* in het Hongaarse

literaire blad *Kritika*. Cremer was toen in Nederland zeer populair. Met zijn boeken heeft hij talrijke maatschappelijke en literaire taboes omvergeworpen. Bovendien had hij ook een Hongaarse link, zijn moeder was Hongaarse. Op die manier had hij nog op enige aandacht in Hongarije kunnen rekenen, maar het mocht niet baten. Cremer werd toen en volgens mij tot nu toe helemaal niet in het Hongaars vertaald. Ik persoonlijk vind dat niet erg. Volgens mij stelde Cremer als schrijver niet veel voor.

Wat heeft u nog, behalve 't Hart, vóór 1989 uit het Nederlands vertaald?

Ik was begonnen *De avonden* van Gerard Reve te vertalen. Ik deed het alleen voor mijn plezier, niet in opdracht van een uitgever of zo. Ik vond het een uitdaging om iets anders te doen dan lesgeven op mijn werk. Dat ik dit boek heb gekozen, was niet toevallig. De kijk op de wereld van Reve vond ik zeer sympathiek. Op een vereenvoudigde manier zou je het kunnen beschrijven als volgt: de mens is eigenlijk een slecht schepsel, maar zijn slechtheid die hij altijd probeert uit te leven, veroorzaakt bij hem geen vreugde, sterker nog, hij lijdt er eigenlijk onder. Ik was in een valse wereld van 'de goede mens' opgegroeid, waar de leuzen over de goedheid van de mens klonken, maar de realiteit was heel anders. Het was een schijnheilige wereld. Dat speelde zeker een rol bij de keuze voor Reves boek. Ik vond de kijk op de mens van Reve fascinerend. Er is niets edels of aantrekkelijks aan, maar het was dicht bij de realiteit toen en ook nu. Ik had dus dit soort gevoelens bij het boek van Reve en heb zijn roman als een soort 'vertaal oefening' beschouwd. Ik had toen geen echt overzicht van de literaire wereld in Nederland en was blij dat ik überhaupt een boek in het Nederlands kon bemachtigen. Dat heeft mijn mogelijkheden aan literaire keuzes natuurlijk zeer beperkt. Mijn vertaling werd trouwens pas na de omwenteling, in 1997 bij uitgeverij *Jelenkor* gepubliceerd. De andere boeken van Reve vond ik wat minder. De *Vier wintervertellingen* was nog leuk, maar het progressieve proza van de jaren '60 *Nader tot U* en de *Op weg naar het einde* vond ik niet meer interessant. Reve heb ik persoonlijk nooit ontmoet. Ik heb ook geen stappen ondernomen in die richting. Ik was bang voor hem, beter gezegd ik had een enorm ontzag voor hem. Aan de ene kant vind ik dat jammer, aan de andere kant niet. Van een ontmoeting toen was er – vrees ik – geen goed gesprek gekomen omdat ik toen veel te schuchter was. Nu zit het anders. Nu vind ik het wel jammer dat ik hem nooit gesproken heb, maar nu is het al te laat. Het leven van de mens

is te kort en de ouderen kunnen niet zo lang wachten tot de jongeren voor zo'n gesprek rijp worden. Pas aan het einde van je leven word je echt rijp voor een soortgelijk gesprek en vaak is het dan al te laat. Deze problematiek speelde wellicht een rol bij mijn keuze dat ik twee interviewboeken heb geschreven over de dood en de euthanasie.

Het literair vertalen was dus een manier om intellectueel creatief werk te doen om uit de alledaagse sleur te breken?

Ja. En ik deed ook nog iets anders om dezelfde reden. Ik begon een dissertatie te schrijven, puur om iets anders te doen dan taalonderwijs. Ik had eigenlijk geen duidelijke voorstelling wat ik precies wilde doen, maar mijn onderwerp was de Nederlands-Hongaarse kontakten in het interbellum. De kinderactie speelde uiteraard een belangrijke rol in mijn werk. Ik deed personderzoek. Ik ging naar de *Országgyűlési Könyvtár* (Bibliotheek van het Parlement) en bladerde eindeloos in de krant *Az Újság* op zoek naar artikelen over Nederland. Uiteindelijk is het gelukt de dissertatie af te maken en te verdedigen aan de ELTE. Maar ik moet zeggen, dat mijn proefschrift niet veel heeft bijgedragen aan mijn ontwikkeling. Het gaf wel het tevreden gevoel dat ik aan de verwachtingen van thuis, van mijn vader heb kunnen voldoen. Ik wilde natuurlijk dolgraag naar Nederland gaan om het land te zien en wat van de sfeer op te snuiven, maar vanwege de beperkingen van de dictatuur maakte ik geen schijn van kans. Ik heb toen ook een beursaanvraag ingediend, maar het werd snel duidelijk dat ik niet eens in aanmerking kwam voor de beurs omdat de beurs was uitgeschreven door het Ministerie van Cultuur en ik werkte bij een technisch bedrijf, een architectenbureau dat hoorde bij het Ministerie van Industrie. Ik mocht dus de beurs niet ontvangen en bleef gewoon thuis. Ik was dolblij toen de dictatuur in 1989 eindelijk ineens stortte en de omwenteling kwam. Hiermee kwam er een einde aan de rigoureuze beperkingen en opeens waren er heel veel mogelijkheden, ook om te reizen. In de Kádár-dictatuur waren er vele beperkingen en vaak kreeg je een stempel opgedrukt waarvan je niet los kon komen. In de laatste twintig jaar ben ik zeer tevreden met mijn situatie. Ik kan me intellectueel bezighouden met alles wat mij interesseert: met voetbal, met migratie, euthanasie enz. Een andere kwestie is dat de vrijheid, of wat ik als vrijheid beschouw, in Hongarije in steeds mindere mate bestaat. In je persoonlijke milieu kun je nog de illusie hebben dat je

vrij bent, maar als je uit deze kring treedt dan wordt het duidelijk dat het maar een illusie is.

Met Reve heeft u geen persoonlijk contact gehad. Met andere Nederlandse auteurs wel?

Ik heb een boek van de socioloog Herman Vuijsje in het Hongaars vertaald. Volgens mij was dat het beste boek wat ik ooit uit het Nederlands heb vertaald. Vuijsje schrijft veel over die generatie waar hij ook deel van uitmaakt, de ‘zestigers’. Hij laat zien hoe deze generatie een heleboel taboes heeft omvergeworpen en hoe zij nieuwe hebben gecreëerd. In zijn boek, *Correct* (in het Hongaars verschenen onder de titel *Korrekt Hollandia*) beschrijft hij dit proces. Hij geeft een uitstekende visie op het feit dat Nederland decennialang in verband met migratie en integratie niet de realiteit zag, maar een wensdroom. Ik heb Vuijsje ook persoonlijk leren kennen en wij hebben een beetje een meester-leerling verhouding.

Ook met David van Rijbroek had ik en heb ik nog steeds persoonlijk contact. Hij denkt en schrijft veel over de vraag hoe je een democratie uit de grond kunt stampen die niet volgens de maatstaven van een maatschappij van vijftig of honderd jaar geleden wordt gecreëerd en dus de kiezers niet vervreemdt van de politiek, maar juist tot politieke activiteit aanspoort.

Ik hou erg ook van de boeken van Paul Scheffer, in het bijzonder van de boeken die over de Nederlandse politiek, over immigratie en integratie gaan. Wat het laatste betreft is één van de vuistregels van Scheffer, dat het prima is als je altijd trouw blijft aan je principes – dat is de gevoelsmatige ethiek – maar het kan geen kwaad als je ondertussen erover nadenkt of deze houding toch niet meer schade aanricht dan winst brengt, onder meer op ethisch gebied. Dat betekent in de praktijk dat je niet alleen maar met de behoeftes van de migranten rekening moet houden, maar ook met die van de autochtone bevolking. En dat gebeurde op zijn zachtst gezegd niet altijd in Nederland. Het is wel makkelijk en trouwens ook terecht Wilders uit te schelden, maar het zou eventueel nuttig zijn erover na te denken, wat de verantwoordelijkheid van de politieke elite van de afgelopen decennia is in de jongste verkiezingsuitslagen. Hoe is het mogelijk dat een politicus met een dergelijke – zeg maar primitieve – boodschap de verkiezingen in Nederland kan winnen? Met Scheffer liep helaas niet alles zoals ik me had voorgesteld. Ik deed er alles aan dat zijn werk *Het land van aankomst* onder

de Hongaarse titel *Érkezési oldal* kon verschijnen. Maar hij werd boos op mij vanwege de miscommunicatie (beter gezegd non-communicatie) van de uitgever.

Wat bent u nu aan het vertalen?

Er was een lange tijd dat ik als gids heb gewerkt in het toerisme. Niet omdat ik het zo leuk vond, maar omdat dit de enige manier was voor mij zo veel geld te verdienen dat ik mij de luxe kon permitteren dat te doen wat ik wel leuk of belangrijk vond. Dat ging tot aan de pandemie op deze manier. Maar tijdens de covid was de toeristische markt ingestort, en ik neem nu ook vertaalwerk aan wat ik vroeger nooit had gedaan. Dat betekent niet dat de boeken die ik nu aan het vertalen ben geen goede boeken zouden zijn, helemaal niet. Maar het onderwerp van die boeken vind ik gewoon niet boeiend. Onlangs werd ik voor een eigenaardig dilemma geplaatst: de uitgever MCC Press verzocht mij een boek van Luuk van Middelaar¹⁴ te vertalen. De auteur is een uitstekende Nederlandse politicoloog, met wie ik enkele jaren geleden een interview heb gemaakt, maar voor de uitgever met zijn geprivilegieerde positie voel ik geen sympathie. Uiteindelijk heb ik de opdracht aanvaard omdat ik de inhoud van het boek belangrijk vond. Maar als de lezer een reëel beeld wil krijgen van de Hongaarse boekenmarkt, dan moet ik hieraan toevoegen dat ik volgens mij nog nooit een boek vertaald heb waarvan meer dan 1500 exemplaren werden verkocht. In Hongarije is elke uitgeverij al blij als er 1000 exemplaren van een boek kunnen worden verkocht.

Noten

- ¹ István Geher (1940–2012) was een Hongaarse dichter, literaire vertaler, essayist, docent aan de universiteit ELTE. Hij studeerde aan de ELTE Hongaarse en Engelse taal- en letterkunde. Tussen 1963 en 1965 werkte hij in een middelbare school, vanaf 1965 als redacteur bij Uitgeverij Európa. Tussen 1968 en 1972 werkte hij in het theater van Szolnok als dramaturg. Vanaf 1972 was hij docent en later hoogleraar Engels aan de ELTE. Hij ging in 2006 met pensioen en overleed in Boedapest in 2012.
- ² Éva Ancsel (1927–1993) Hongaarse filosoof, dichter, essayist, professor aan de ELTE in Boedapest.
- ³ Gábor Bódy (1946–1985) Hongaarse regisseur en filmmaker.
- ⁴ Ferenc Altrichter (1941) Hongaarse filosoof, wetenschapper.

- ⁵ Zsigmond Ritook (1929) Hongaarse wetenschapper, hoogleraar klassieke talen (Grieks, Latijn).
- ⁶ Zsuzsa Széll (1925–1997) Hongaarse literatuurhistoricus, filosoof.
- ⁷ Levente Osztovits (1940–2006) uitgever, literaire vertaler, dramaturg en hoogleraar. Hij was vanaf 1965 redacteur van Uitgeverij Európa, vanaf 1973 was hij hoofd van de afdeling Engelse literatuur. Vanaf 1988 tot aan zijn dood was hij directeur van de uitgeverij.
- ⁸ In de reeks “Moderne Bibliotheek” werden tussen 1957 en 1989 meer dan 580 boeken uitgegeven. Hieronder natuurlijk ook socialistische (Russische, Poolse, Roemeense, Tsjechische, Bulgaarse, enz.) literatuur, maar ook westerse auteurs zoals bij voorbeeld Barbara Frischmuth, John Osborne, Friedrich Dürrenmatt, Max Frisch, Boris Vian, John Updike, William Faulkner, Jean-Paul Sartre, Dylen Thomas, Heinrich Böll en Truman Capote.
- ⁹ Erika Dedinszky (1942–2022) werd in Boedapest geboren. Zij was veertien jaar oud, toen ze met haar ouders, na de opstand van 1956 Hongarije heeft verlaten. Het gezin vluchtte naar Nederland. In Nijmegen studeerde Dedinszky Frans en Filosofie. Zij was mederedacteur van het avantgardistische tijdschrift *Mandala*, werkte voor het Ministerie van Onderwijs en Cultuur, later voor Film International en Poetry International. Dedinszky schreef poëzie, en vertaalde talrijke Hongaarse auteurs in het Nederlands (bv: János Pilinszky, Sándor Csoóri, Menyhért Lakatos, István Örkény, Erzsébet Galgóczi, Gyula Hernádi) en Nederlandse schrijvers in het Hongaars (Cees Nooteboom, Simon Vestdijk, Belcampo, Jan Wolkers, Bert Schierbeek, Jan Elburg, Gerrit Kouwenaar, Sybren Polet, Lucebert, Remco Campert, Hans Faverey, Hans ten Berge, Harry ter Balkt, Jacques Hamelink). Zij publiceerde een bloemlezing van Hongaarse poëzie in Nederland, met de titel *De toren van het zwijgen* in 1977 en twee bloemlezingen in het Hongaars met Nederlands proza (*Félbemaradt mennydörgés* uit 1976) en poëzie (*Álcázott fény* uit 1981). Voor een korte periode was zij de voorzitter van de *Mikes Kelemen Kör*, de culturele vereniging van Hongaarse intellectuelen in Nederland, maar na conflicten met het bestuur bedankte zij en enkele jaren later zegde zij ook haar lidmaatschap op. Zij was een belangrijke figuur van Hongaarse emigrantenschrijvers in West-Europa. Haar eerste dichtbundel verscheen in druk in 1973 bij Magyar Műhely (Hongaars Atelier) in Parijs. In 1981 ontving ze de Martinus Nijhoffprijs. In 1985 ontving zij twee Hongaarse onderscheidingen: de Pro Cultura Hungarica en de Bárczy Géza Prijs. In dat jaar had zij een zwaar verkeersongeluk in Boedapest. Sindsdien was zij minder actief. Zij overleed in 2022.
- ¹⁰ Béla Szondi (1909–2005) is in Kaposvár geboren. Hij studeerde aan de Universiteit van Boedapest Hongaarse en Duitse taal- en letterkunde. Hij werd leraar in Boedapest, maar was ook actief in een christelijke jeugdvereniging (KIE), werkte ook als redacteur van een christelijk weekblad (*Magyar Ifjúság*) tot 1944. Vanwege antisovjet-uitingen in een krant werd hij in 1946 tot een celstraf veroordeeld en belandde in de gevangenis. Na vijf jaar, in 1951, werd hij vrijgelaten, maar kon geen aanstelling vinden als leraar. Hij werkte jarenlang als fabrieksarbeider, later als administratief medewerker in een bedrijf, nog later kon hij weer als leraar aan de bak. In 1969 ging hij met pensioen en begon hij als vertaler Duits te werken. Szondi was al diep in de zestig toen hij

Nederlands leerde. Hij werd de belangrijkste Hongaarse vertaler van de Vlaamse schrijver Louis Paul Boon (1912–1979). Boon als communist en als harde criticus van het kapitalisme was in de ogen van de Hongaarse instanties een welkome auteur uit het westen. Szondi maakte ook persoonlijk kennis met de Vlaamse auteur en werd later lid van het Louis Paul Boon Genootschap. Naast Boon vertaalde hij Theun de Vries (wie hij ook persoonlijk heeft leren kennen), Simon Vestdijk, Jos Vandelloo, Ivo Michiels, Maarten 't Hart en Carel van Mander in het Hongaars. Dankzij de beurzen van de Rijksuniversiteit Gent en de Nederlandse Literaire Vertalingenfonds kon Szondi al in 1978 en later in 1993 een tijdje in Vlaanderen doorbrengen. Szondi werd met verschillende prijzen gelauwerd: Vertalersprijs van de Hongaarse uitgeverij Európa in 1984, Prijs van de Vlaamse Gemeenschap in 1981, 1983 en 1988, de Vertalersprijs van de Hongaarse uitgeverij Helikon in 1988. In 1990 ontving Szondi voor zijn werk de Martinus Nijhoff-prijs.

- ¹¹ Het tijdschrift *Mozgó Világ* werd in 1971 opgericht als officiële uitgave van de Communistische Jeugdorganisatie (KISZ) van de communistische staatspartij MSZMP (Hongaarse Socialistische Arbeiderspartij). Het literaire, culturele blad ontwikkelde zich langzaam tot een kritisch orgaan van jonge intellectuelen. De communistische machthebbers tolereerden deze kritische stem niet lang. Het resultaat was dat de redactie van het blad (Ferenc Kulín was hoofdredacteur, József Tamás Reményi was tijdelijke hoofdredacteur in 1981 en 1983) in 1983 werd ontslagen en een nieuwe hoofdredacteur Julianna P. Szűcs mocht het met een nieuwe redactie (oude redactieleden weigerden met de nieuwe hoofdredacteur samen te werken) opnieuw proberen. Het tijdschrift bestaat nog steeds.
- ¹² Gyula Illyés (1902–1983) was een Hongaarse schrijver, dichter, literair vertaler. Enkele werken van hem werden ook in het Nederlands gepubliceerd.
- ¹³ Béla Kun (1886–1938) was een Hongaarse journalist, communistische politicus. In 1919 was hij de leider van de communistische staatsgreep, de zogenaamde Radenrepubliek. Na zijn emigratie naar de Sovjetunie werd hij in 1938 slachtoffer van de Stalinistische terreur.
- ¹⁴ Luuk Johannes van Middelaar (1973) is een Nederlandse historicus en politiek filosoof, hoogleraar aan de Universiteit Leiden en columnist van NRC Handelsblad.